

چگونه می توانم به دانش آموزان کم توان ذهنی پایه سوم ابتدایی در فراگیری هرچه بهتر نسبت های فامیلی (خاله، دایی) کمک کنم؟

• پژوهشگر: متیرا تیموری / کارشناس ارشد مدیریت آموزشی
آموزگار کودکان استثنایی

عکس: رقیبه مسگر انارکی

چکیده:

تحقیق حاضر از نوع اقدام پژوهی است. در هنگام تدریس در کلاس سوم متوجه شدم دانش آموزان در درک نسبت های فامیلی (خاله و دایی) مشکل دارند. ابتدا نظرات همکاران و معلم کلاس سوم را که ناظر تدریس بود، در این زمینه جویا شدم و در راستای آن به مطالعه ی منابع مربوط به کودک استثنایی و روش های تدریس پرداختم. سپس نظرات اولیای دانش آموزان را جویا شدم. با تلفیقی از بررسی های فوق طرح درس جدیدی نوشتم و در حضور سه نفر از همکاران آن را اجرا نمودم. در این طرح درس نظرات تمامی همکاران اولیا در حد امکان لحاظ شده بود. پس از اتمام فرایند تدریس از دانش آموزان ارزشیابی به عمل آمد. نتیجه بسیار مطلوب بود. یعنی دانش آموزان درس مذکور را به خوبی فرا گرفته بودند. سپس نظر همکاران ناظر، مدیر و اولیا را هم جویا شدم، که انتقاد قابل توجهی ملاحظه نشد و این روش منجر به یادگیری نسبت های فامیلی در دانش آموزان کلاس شده بود.

پیش گفتار:

مدت دو سال است که به عنوان سرپرست آموزشی مدرسه استثنایی (کم توان ذهنی) مهرطلبان به خدمت مشغول می باشم. طبق شرح وظایف سرپرستان آموزشی، می بایست درس هایی را به عنوان نمونه در کلاس ها تدریس می کردم. این درس ها به وسیله ی معلمان و با توجه به نیاز آنها مشخص می گردید. یک روز معلم پایه سوم از من خواست تا از درس مطالعات اجتماعی، موضوع خویشاوندان ۲ (خاله و دایی) را تدریس نمایم؛ چون احساس می کرد دانش آموزان درس قبلی را با موضوع (عمه و عمو) به خوبی یاد نگرفته اند. تاریخ تدریس برای روز ۸۲/۷/۱۹ مشخص شد.

ابتدا جزوه روش تدریس مطالعات اجتماعی را مرور کردم. سپس طرح درس را نوشتم و پس از تهیه وسایل، یکبار تدریس را

از ذهن گذراندم و آماده شدم. زنگ دوم که درس مطالعات اجتماعی در برنامه گنجانده شده بود با اجازه معلم وارد کلاس شدم و از ایشان خواهش کردم تا تدریس مرا مشاهده کنند و با توجه به طرح درس، نظر خود را روی یک ورقه بنویسند.

در هنگام ارزشیابی پایانی متوجه شدم، دانش آموزان به خوبی درس را فرا نگرفته اند. بعد از اتمام زنگ با آموزگار مربوطه در این زمینه صحبت کردم. ایشان هم متوجه شدند که دانش آموزان به خوبی درس را نیاموخته اند. از ایشان خواستم تا در صورت امکان به من فرصت بدهد تا علت عدم فراگیری را بررسی نمایم و در اولین فرصت دوباره درس را تدریس نمایم. ایشان طرح درس را امضا نمودند و نظر خود را اعلام کردند.

مسأله خود را بدین صورت مطرح کردم که: «چگونه می توانم به دانش آموزان کم توان ذهنی پایه سوم مدرسه مهرطلبان در فراگیری هرچه بهتر نسبت های فامیلی (خاله، دایی) کمک نمایم؟»

گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

نتیجه ی مطالعات خود را به مدیر مدرسه نشان دادم و از ایشان

۱۴. دعوت از خاله و دایی و یا یکی از آنها در روز تدریس به منزل دانش آموز توسط اولیا

۱۵. تعریف خاطره های میهمانی رفتن دانش آموزان در ایامی همچون عید و سیزده بدر و ...

۱۶. استفاده از وسایل سمعی بصری مثل نمایش فیلمی که در آن خاله و دایی نقش مهمی دارند و یا ضبط کردن صدای خاله و دایی دانش آموزان و پخش صدای آنها در کلاس درس

۱۷. استفاده از روش پرسش و پاسخ

نظرات اولیای دانش آموزان

۱. رفتن به منزل خاله و دایی بچه ها

۲. نشان دادن آلبوم های خانوادگی و بیان نسبت های دایی و

خاله

۳. راهنمایی کردن دانش آموزان در انجام تکلیف های این

درس توسط دایی یا خاله

۴. دعوت از دایی و خاله دانش آموز به منزل

۵. تمرین و تکرار در منزل

۶. نوشتن نام خاله و دایی روی پاکت و تمرین از روی آنها

۷. اجرای نمایش توسط دانش آموزان

۸. توضیح مادر در مورد خواهر و برادرهای خود و بیان نسبت

آنها با دانش آموز

انتخاب راه جدید

با ترکیبی از مطالعات شخصی، نظرات همکاران و پیشنهاد های

اولیا طرح درس جدید را بدین صورت پی ریزی کردم:

عنوان درس: مطالعات اجتماعی

موضوع درس: خویشاوندان ۲ صفحه ۱۹-۱۶

مقطع پایه سوم

هدف کلی: آشنا کردن دانش آموزان با خویشاوندان (خاله و

دایی)

خواستم تا اجازه بدهند با همکاران و اولیا در باره این مسأله مشورت کنم و کار تحقیقی خود را آغاز نمایم. قبل از هر چیز در ورقه های جداگانه ای از همکاران و اولیا خواهم کردم تا نظرات خود را در مورد تدریس هر چه بهتر این درس بنویسند. سپس در دفتر مدرسه موضوع را برای همکاران شرح دادم. همکاران احساس خوبی داشتند و همکاری خود را اعلام نمودند. طی یک هفته نظرات تمامی همکاران و اولیا جمع آوری شد.

تحلیل داده ها

نظرات همکاران برای تدریس بهتر این درس بدین شرح بود:

۱. آشنا شدن دانش آموزان با خاله و دایی خود به کمک اولیا،

قبل از تدریس

۲. آوردن عکس خاله و دایی دانش آموزان به مدرسه

۳. چسباندن عکس خاله و دایی در دفتر و کتاب دانش آموز

۴. تعریف داستانی در هنگام تدریس که در آن شخصیت های

اصلی خاله و دایی باشند

۵. نام بردن خاله و دایی دانش آموزان به طور مرتب

۶. اشتباه های عمدی معلم در نام بردن خاله و دایی با عمه و

عمو

۷. از اولیا خواسته شود تا دانش آموزان را به منزل خاله و دایی

خود ببرند و تعریف خاطره این دیدارها توسط دانش آموزان

۸. تعریف خاطره، توسط مادر از خواهر و برادرهای خود در

زمان کودکی

۹. دعوت از دایی و خاله یکی از دانش آموزان

۱۰. اجرای نمایش توسط دانش آموزان

۱۱. از دانش آموزانی که دایی شده اند خواسته شود تا عکس

خواهرزاده خود را به مدرسه بیاورند

۱۲. اجرای نمایش عروسکی در کلاس

۱۳. نوشتن نمایشنامه و تعیین نقش دانش آموزان و تمرین با

آنها برای اجرای نمایش

عکس: آذر حانمی

هدف های رفتاری

دانش آموز پس از پایان درس باید بتواند:

۱. بگوید به خواهر مادر، خاله می گویند
۲. بگوید دایی یعنی برادر مادر
۳. خاله و دایی سارا و سعید (مربوط به متن درس) را می شناسد

و نام می برد

۴. تعداد دایی و خاله های خود را می داند و بیان می کند
۵. نام دایی و خاله های خود را می داند و بیان می کند
۶. عکس دایی و خاله خود را بر روی کتاب می چسباند

رفتار ورودی

۱. عمه و عموی خود را می شناسد و می داند چه نسبت فامیلی با او دارند.
۲. دایی و خاله خود را به اسم می شناسد، ولی نمی داند به چه کسانی از اعضای فامیل، دایی و خاله می گویند.

عکس: زهره پیشداد

به مدرسه دعوت می کنم.

روزی که قرار است درس دایی و خاله تدریس شود، بعد از سلام و احوال پرسی به بچه ها می گویم که ما دو نفر میهمان داریم که در دفتر مدرسه هستند، آیا دوست دارید که با آنها آشنا شوید؟ سپس می گویم آیا شما همان طور که قرار بود به میهمانی رفتید؟ به منزل چه کسانی رفتید؟ و یا چه کسانی به خانه شما آمدند. بعد از این پرسش و پاسخ ها می گویم که بچه ها، میهمان های ما آمده اند تا اجرای نمایش شما را تماشا کنند آیا آمادگی دارید؟ (طی دو روز قبل با آنها تمرین شده است).

سپس از میهمان ها خواهش می کنم تا به کلاس بیایند. یک دانش آموز با خوشحالی هر چه تمام تر می گوید: خانم این میهمان ها فامیل ما هستند. من می گویم با شما چه نسبتی دارند؟ او می گوید اینها خاله و دایی من هستند.

اجرای تدریس

بعد از ایجاد انگیزه از میهمان ها می خواهم که خود را به دقت معرفی نمایند و بگویند که چه نسبتی با دانش آموز دارند. بعد از بیان این مطلب بچه ها نمایش را اجرا می کنند، متن نمایش که در مورد دایی و خاله است اجرا می شود:

دایی و خاله دانش آموز هم می گویند که: بچه ها ما دایی و خاله این دانش آموز هستیم. دایی می گوید: من برادر مادر الف هستم. خاله می گوید: من خواهر مادر او هستم. و این مطلب چند بار تکرار می شود. سپس از بچه ها می پرسیم که بچه ها این آقا کی است؟ این خانم کی است؟ و چند بار این مطلب تکرار می شود. سپس می گویم بچه ها شما عکس دایی و خاله خود را به همراه دارید؟ کسانی که آورده اند نشان بدهند. یکی یکی بچه ها می آیند و عکس ها را نشان می دهند و می گویند این آقا برادر مادر من یعنی دایی من است، و این خانم اسمش ب است او خواهر مادر من است، او خاله من است. بعد از چند بار پرسیدن و اظهار علاقه کردن از بچه ها می خواهم تا برای سلامتی دایی ها و خاله های خود صلوات بفرستند و می گویم بچه ها ما باید به دایی و خاله خود احترام بگذاریم. سپس از یکی از بچه ها که دایی شده است می خواهم تا عکس خواهرزاده خود را نشان بدهد. همگی ذوق زده می شوند و می گویند پ دایی شده است.

از بچه ها می پرسیم که این دانش آموز چه نسبتی با این نی نی کوچولوی قشنگ دارد، آنها جواب می دهند. برای او دست می زنند و به او تبریک می گویند. بعد از پذیرایی از میهمان ها، نقاشی بچه ها مشاهده می شود. با کمک بچه ها نقاشی ها را در کلاس نصب می کنیم. از بچه ها می خواهم تا عکس خاله و دایی خود را بر روی کتاب بچسبانند.

ایجاد انگیزه

دو روز قبل از اجرای تدریس در کلاس سوم می روم و از بچه ها می خواهم که به پدر و مادر خود بگویند و از آنها خواهش کنند تا به منزل دایی و خاله خود بروند و یا از آنها دعوت به عمل آورند. سپس از آنها می خواهم که آلبوم های خانوادگی خود را تماشا کنند و عکس ها دایی و خاله خود را به کلاس بیاورند. دانش آموزی مثل الف که دایی و خاله ندارد می تواند صبر کند تا مادرش در این باره به او توضیح دهد.

از دانش آموزان می خواهم که بعد از دیدار با دایی و خاله خود یک نقاشی از این مهمانی بکشند و به مدرسه بیاورند تا به بهترین آنها جایزه بدهم. متن درس را به صورت نمایشنامه در آورده و نقش هر دانش آموز را می نویسم و به او می دهم تا به خوبی تمرین نماید تا برای اجرای نمایش آماده باشد. تلفنی با خانواده ها تماس می گیرم و دایی و خاله یک نفر را که تمایل دارد برای روز تدریس

عکس: زهره عشایری

سپس از روی درس می خوانیم و در پایان ارزشیابی به عمل می آید. بعد از ارزشیابی به دانش آموزان آلبوم کوچک و ارزانی هدیه می شود و به آنها می گویم که بچه ها هر چه عکس بادایی و خاله خود گرفته اید در این آلبوم بگذارید و برای یادگاری نگهدارید. سپس خلاصه درس را روی تخته می نویسیم.

روش های تدریس:

۱. نمایشنامه ای

۲. بحث و گفت و گو

۳. داستان گوئی

۴. واحد کار

وسایل آموزشی: کتاب، تخته، عکس، وایت برد، عروسک، شکلات و شیرینی، آلبوم برای جایزه، چسب و نیز حضور دایی و خاله یکی از دانش آموزان

شیوه ارزشیابی:

۱. روخوانی از روی درس جدید

۲. بیان نسبت های فامیلی (دایی و خاله)

۳. نام بردن دایی و خاله خود

۴. جواب دادن به پرسش های کتاب

۵. چسباندن عکس های دایی و خاله به کتاب

۶. جواب دادن به سؤال های مرتبط خارج از کتاب

۷. تعریف خاطره ای از دایی و خاله خود

۸. به تصویر کشیدن میمهای های خاله و دایی خود و یا تعریف

خاطره هایی از آنها

مرحله اجرا و نظارت

طرح درس مذکور به اطلاع معلم پایه سوم رسید و ایشان پس از تأیید اجازه دادند تا این درس در کلاس ایشان تدریس شود. از سه نفر از همکاران خواستم تا تدریس را مشاهده کنند و نظر خود را اعلام نمایند.

تدریس در یک زنگ آموزشی اجرا شد و همکاران نظر خود را اعلام نمودند.

خلاصه نظرات آنها بدین صورت است:

۱. تدریس بسیار خوبی بود و تمامی مراحل طی شد.

۲. تدریس براساس طرح درس اجرا شد.

۳. دانش آموزان بسیار فعال بودند.

۴. دانش آموزان درس را به خوبی فرا گرفتند.

۵. از نظرات همکاران استفاده شده بود.

۶. تدریس خسته کننده نبود.

۷. بچه ها به طور ملموس و عینی بادایی و خاله آشنا شدند.

گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

از معلم کلاس خواستم تا در جلسه ی بعد، از این تدریس ارزشیابی به عمل آورد. به گفته ی معلم، همه ی دانش آموزان در این درس موفق به فراگیری شده بودند و حتی کندترین دانش آموز در درس را به خوبی فرا گرفته بود. نمره های شفاهی دانش آموزان همگی از ۱۸ به بالا بود و این نشان می داد که درس به خوبی آموزش داده شده است. با اولیا جلسه گذاشتم همگی اظهار داشتند که فرزندانشان به خوبی درس را فرا گرفته اند و مشکلی در این زمینه نیست.

نظر همکاران در مورد اجرای مراحل این پژوهش بدین صورت است:

۱. گردآوری اطلاعات به بهترین صورت انجام گرفت.

۲. نظرات همکاران اعمال شد.

۳. مراحل پژوهش به خوبی رعایت شد.

۴. تجربه های مثبت و ارزنده ای به دست آمد.

